

Eerste boek

I MIJN VROUW EN MIJN NEUS

‘Wat doe je?’ vroeg mijn vrouw, toen ze me ongewoon lang zag treuzelen voor de spiegel.

‘Niets,’ antwoordde ik, ‘ik kijk hier, in mijn neus, in dit neusgat. Als ik erop druk, doet het een beetje zeer.’

Mijn vrouw glimlachte en zei: ‘Ik dacht dat je stond te kijken hoe scheef hij staat.’

Ik draaide me om als een hond die op zijn staart is getrapt.

‘Wat! Scheef? Mijn neus?’

En mijn vrouw, op rustige toon: ‘Jazeker, schat. Kijk maar eens goed: hij staat scheef, naar rechts!’

Ik was achtentwintig jaar en had tot dan toe mijn neus weliswaar niet echt mooi, maar in ieder geval heel redelijk gevonden, zoals trouwens mijn hele lichaam. Daarom had ik altijd met het grootste gemak erkend en beweerd wat doorgaans iedereen erkent en beweert die niet de pech heeft met een misvormd lichaam bedeed te zijn: namelijk dat het dom is prat te gaan op je uiterlijk. Vandaar dat de plotselinge en onverwachte ontdekking van dat gebrek me in woede deed ontsteken, als om een onverdiende straf.

Misschien doorzag mijn vrouw die woedeaanval wel veel

beter dan ikzelf, want ze voegde er meteen aan toe dat als ik er zo zeker van was geheel zonder gebreken te zijn, ik eindelijk eens van dat idee af moest, omdat niet alleen mijn neus scheef stond, maar ook...

‘Nog meer?’

O ja, nog meer, nog veel meer! Mijn wenkbrauwen vormden twee accents circonflexes, ^ ^, boven mijn ogen en mijn oren zaten op een rare manier aan mijn hoofd vast, het ene stond iets meer af dan het andere; en nog meer gebreken...

‘Nog meer?’

O ja, nog meer: mijn pink; en mijn handen, mijn benen (nee, niet krom!), het rechter was iets meer gebogen dan het linker: vlak bij de knie, een klein beetje. Na een grondig onderzoek moest ik toegeven dat ik inderdaad al deze gebreken had. En pas toen zei mijn vrouw troostend, waarschijnlijk omdat ze de verbazing, waarin mijn woede meteen was omgeslagen, voor pijn en vernedering aanzag, dat ik het me niet zo moest aantrekken, omdat ik ondanks die gebreken al met al toch een mooie man was.

Wie wordt er nou niet kwaad als iets, waarop hem eerst het recht is ontzegd, hem vervolgens grootmoedig als concessie wordt verleend. Ik siste een giftig ‘dank je wel’ en ervan overtuigd dat ik geen enkele reden had om verdrietig of beschaamd te zijn, hechtte ik aan die lichte gebreken geen enkel belang. Maar waar ik wel een groot belang aan hechtte was dat ik zo veel jaren met dezelfde neus had geleefd, zonder ooit een andere te hebben gehad, met dezelfde wenkbrauwen en oren, handen en benen, en dat ik had moeten trouwen om te beseffen dat er iets aan mankeerde.

‘Vanwaar die verbazing? Vrouwen, dat is toch bekend! Die zijn toch speciaal gemaakt om de gebreken van hun echtgenoot te ontdekken.’

Jazeker – vrouwen, dat ontken ik niet. Maar, met permissie, met mij was het in die tijd ook zo gesteld dat ik me bij ieder woord dat tegen me gezegd werd of bij iedere vlieg die ik zag vliegen, in afgrondelijke overpeinzingen en beschouwingen stortte die mijn geest ondersteboven haalden en erin rondwoelden als in een molshoop, zonder dat er van buiten af iets te zien was.

‘Het is duidelijk,’ zult u zeggen, ‘dat u zeeën van tijd had.’

Nee, dat niet. Het kwam door de gemoedstoestand waarin ik verkeerde. Maar verder, ja, ook door een teveel aan tijd, dat zal ik niet tegenspreken. Ik was rijk en twee betrouwbare vrienden, Sebastiano Quantorzo en Stefano Firbo, droegen sinds het overlijden van mijn vader zorg voor mijn zaken; mijn vader was er, hoewel hij het op alle mogelijke manieren had geprobeerd, goedschiks en kwaadschiks, niet in geslaagd mij iets tot stand te laten brengen, behalve trouwen, dat wel, en op heel jonge leeftijd. Misschien had hij gehoopt dat ik tenminste een zoon op de wereld zou zetten die absoluut niet op mij leek; maar, arme man, zelfs dat had hij niet van me gedaan kunnen krijgen.

Let wel, het was niet zo dat ik me ertegen verzette de weg in te slaan die mijn vader voor me uitstippelde. Ik sloeg ze allemaal in. Maar ik kwam niet vooruit. Na elke stap bleef ik stilstaan; ik begon, eerst op ruime afstand, vervolgens steeds dichterbij, om elk steentje dat ik tegenkwam heen te draaien, en het verbaasde me zeer dat de anderen me konden passeren zonder ook maar even aandacht te besteden aan dat steentje dat voor mij intussen de afmetingen had aangenomen van een onbedwingbaar gebergte, of zelfs van een hele wereld waarin ik me zonder meer had kunnen huisvesten.

Zo was ik op vele wegen na de eerste stappen blijven

staan, mijn geest vol werelden of steentjes, wat op hetzelfde neerkomt. Toch had ik absoluut niet de indruk dat degenen die me hadden ingehaald en de weg helemaal hadden afgelopen in wezen meer wisten dan ik. Ze hadden me ingehaald, dat is zonder meer waar, pronkerig als paarden; maar vervolgens hadden ze aan het einde van de weg een kar gevonden: hun kar; ze hadden zich er heel geduldig voor laten spannen, en nu trokken ze de kar achter zich aan. Ik niet, ik trok geen enkele kar; daarom had ik teugels noch oogkleppen; ik zag beslist meer dan zij, maar waar ik naar toe moest gaan, dat wist ik niet.

Om nu terug te komen op de ontdekking van die kleine gebreken: ik verdiepte me onmiddellijk in de gedachte dat ik – hoe is het mogelijk – zelfs mijn eigen lichaam niet goedkende, de dingen waar ik het meest vertrouwd mee was: mijn neus, mijn oren, mijn handen, mijn benen. En ik begon ze opnieuw te bekijken en te onderzoeken.

Dit was het begin van mijn ellende. De ellende waardoor ik binnen de kortste keren geestelijk en lichamelijk in een dermate beroerde en wanhopige toestand zou geraken dat ik er zeker aan was gestorven of gek was geworden, ware het niet dat datzelfde lijden (zoals ik nog zal vertellen) me het middel had aangereikt dat me ervan zou genezen.

II EN UW NEUS?

Meteen beeldde ik me in dat, nu mijn vrouw haar ontdekking had gedaan, mijn lichamelijke gebreken iedereen moesten opvallen en niemand meer iets anders aan me zou zien.

‘Bekijk je mijn neus?’ vroeg ik diezelfde dag ineens aan

een vriend die naar me toe gekomen was om te praten over ik weet niet welke aangelegenheid die hem waarschijnlijk na aan het hart lag.

‘Nee, hoezo?’ vroeg hij.

Ik glimlachte zenuwachtig: ‘Hij staat scheef naar rechts, zie je dat niet?’

En ik dwong hem mijn neus aandachtig en zorgvuldig te bekijken, alsof dit gebrek een onherstelbaar defect aan het wereldmechaniek was.

Mijn vriend keek me eerst lichtelijk verbaasd aan en trok vervolgens, waarschijnlijk in de gedachte dat ik zo plotseling en geheel misplaatst met het verhaal over mijn neus begonnen was, daar ik de zaak waarover hij wilde praten aandacht noch antwoord waard vond, zijn schouders op en maakte aanstalten me alleen te laten. Ik pakte hem bij de arm en zei: ‘Nee, wacht even, ik wil best over deze zaak met je praten. Maar voor dit moment moet je me excuseren.’

‘Denk je aan je neus?’

‘Ik had nooit gemerkt dat hij scheef staat naar rechts. Mijn vrouw heeft me er vanochtend op geattendeerd.’

‘O ja, werkelijk?’ vroeg mijn vriend; en in zijn ogen stond ongeloof, dat tevens iets spottends had.

Ik keek hem aan zoals ik die ochtend mijn vrouw had aangekeken, dat wil zeggen, met een mengeling van schaamte, woede en verbazing. Ook hij had het dus al eerder opgemerkt? En wie weet hoeveel anderen met hem! En ik wist het niet, en omdat ik het niet wist dacht ik dat ik volgens iedereen een Moscarda met een rechte neus was, terwijl ik volgens iedereen juist een Moscarda met een scheve neus was; en wie weet hoe vaak ik het toevallig, niets vermoedend, over de niet helemaal gave neus van deze of gene had gehad, en hoe vaak ik daardoor had gemaakt dat ze om me

lachten en dachten: Moet je die sukkel nou horen praten over andermans neus!

Ik had me, dat is waar, met de gedachte kunnen troosten dat mijn geval per slot van rekening niet ongebruikelijk en zelfs normaal was, en nog eens een overbekend feit bevestigde, namelijk dat wij wel gemakkelijk andermans gebreken opmerken, maar niet die van onszelf. De eerste kiem van de kwaal had echter al wortelgeschoten in mijn geest en ik kon uit deze gedachte geen troost putten.

In plaats daarvan zette het idee zich in mij vast dat ik voor de anderen niet degene was die ik me tot nu toe verbeeld had te zijn.

Voorlopig dacht ik alleen aan mijn lichaam en, daar mijn vriend nog steeds met die spottend ongelovige blik voor me stond, vroeg ik, om me te wreken, of hij op zijn beurt wel wist dat hij een kuiltje in zijn kin had, die daardoor in twee niet geheel gelijke helften gedeeld werd: de ene kant wat bol-leren de andere wat platter.

‘Ik? Wat?’ riep mijn vriend uit. ‘Dat ik een kuiltje heb, weet ik, maar niet zoals jij ’t beschrijft.’

‘Laten we even bij die kapper naar binnen gaan, dan zul je het zien,’ stelde ik meteen voor.

Toen mijn vriend in die kapperszaak met verbazing zijn gebrek opmerkte en toegaf dat ik inderdaad gelijk had, wilde hij niet laten blijken hoe geïrriteerd hij was. Hij zei dat het al met al maar een kleinigheid was.

Ja, ongetwijfeld een kleinigheid; toch zag ik, toen ik hem vanuit de verte nakeek, dat hij een eerste keer voor een etalage bleef staan en naar zijn kin keek, vervolgens een tweede keer voor een andere iets verderop; daarna nog een eindje verder een derde keer en nog langer voor weer een andere etalage. En ik ben ervan overtuigd dat hij, zodra hij thuis

was, meteen naar de kast gerend is om voor een spiegel, meer op zijn gemak, met zijn gebrek vertrouwd te raken. Bovendien heb ik er niet de minste twijfel over dat hij, om zich op zijn beurt te wreken of om een grap voort te zetten die volgens hem de moeite waard was om in de hele stad bekend te worden, aan de eerste de beste vriend gevraagd heeft (zoals ik tevoren aan hem) of hem ooit dit gebrek aan zijn kin was opgevallen, en dat hij vervolgens een andere onvolkomenheid aan het voorhoofd of de mond van die vriend zal hebben ontdekt, die wederom, op zijn beurt... – jazerker, jazerker! – ik zou er een eed op durven doen dat ik een aantal dagen achter elkaar in die eerbiedwaardige stad Richieri (als ik het me niet allemaal verbeeld heb) een aanzienlijk aantal van mijn stadsgenoten zich van de ene etalage naar de andere heb zien verplaatsen en voor iedere etalage heb zien blijven staan om in hun gezicht een jukbeen of een ooghoek, een oorlelletje of een neusvleugel te bestuderen. En nog eens een week later kwam een kennis van me met verlegen blik naar me toe om te vragen of het waar was dat, telkens wanneer hij zijn mond opendeed, zijn linker ooglid onwillekeurig begon te trekken.

‘Ja, jongen,’ haastte ik me te zeggen. ‘En bij mij, zie je? Bij mij zit mijn neus scheef, naar rechts. Maar dat weet ik zelf wel, dat hoeft jij me niet te vertellen. En mijn wenkbrauwen? Net twee accents circonflexes! Mijn oren, kijk hier, het ene staat meer af dan het andere. En hier, mijn handen: vlak, hè? En het verwrongen gewricht van deze pink! En mijn benen? Kijk, dit been hier, denk je dat dat hetzelfde is als het andere? Nee, hè! Maar dat weet ik zelf wel, dat hoeft jij me niet te vertellen. Dag, en het beste met je!’

Ik liet hem staan en ging ervandoor. Na een paar passen hoorde ik dat hij me terugriep.

‘Pst!’

Heel rustig wenkte hij me en vroeg: 'Excuseer me, maar heeft jouw moeder na jou nog meer kinderen gebaard?'

'Nee, niet voor en ook niet na mij,' antwoordde ik. 'Ik ben enig kind. Hoezo?'

'Nou, als je moeder nog een kind had gekregen,' zei hij, 'dan was dat vast en zeker weer een jongen geweest.'

'O ja? Hoe weet je dat?'

'Nou, omdat de volksvrouwen zeggen dat, als bij een kind de haren in de nek in zo'n puntje uitlopen als bij jou, het volgende kind een jongen wordt.'

Ik voelde met mijn hand in mijn nek en vroeg met een koele grijns: 'O, ik heb dus een... hoe zei je?'

En hij: 'Een puntje, m'n vriend, zo noemen ze dat in Richieri.'

'O, maar dat is toch niets!' riep ik uit. 'Dat kan ik laten wegscheren.'

Eerst gebaarde hij met zijn vinger van nee, toen zei hij: 'Al laat je het wegscheren, je blijft het altijd zien, beste kerel.'

En deze keer liet hij mij staan.

III EEN MOOIE MANIER OM ALLEEN TE ZIJN!

Vanaf die dag verlangde ik er vurig naar alleen te zijn, al was het maar een uur. Maar het was eigenlijk meer een noodzaak dan een verlangen: een zo hevige, dringende, kwellende noodzaak dat de aanwezigheid of nabijheid van mijn vrouw me nagenoeg tot razernij bracht.

'Heb je gehoord, Gengè*, wat Michelina gisteren zei? Quantorzo wil je dringend spreken.'

*Mijn vrouw had van Vitangelo, wat helaas mijn naam is, deze bijnaam gemaakt en noemde me zo, niet zonder reden, zoals nog zal blijken.

‘Gengè, kijk eens of je mijn benen kunt zien als ik mijn ochtendjas zo dichtdoe.’

‘Gengè, de klok staat stil.’

‘Gengè, laat je de hond niet meer uit? Straks maakt hij het tapijt vies en dan ga je op hem schelden. Maar dat arme beest, dat moet toch... ik bedoel... je kunt toch moeilijk van hem verwachten dat... Sinds gisteravond is hij niet meer buiten geweest.’

‘Gengè, ben je niet ook bang dat Anna Rosa ziek is? Ze is al drie dagen niet langs geweest en de laatste keer had ze keelpijn.’

‘Meneer Firbo is aan de deur geweest, Gengè. Hij zegt dat hij later terugkomt. Kun je hem niet buitenshuis spreken? Godallemachtig, wat een saaie vent!’

Of ik hoorde haar zingen:

*En als je nee tegen me zegt, mijn lief,
kom ik nooit meer terug
kom ik nooit meer terug*

Maar waarom sloot u zich niet in uw kamer op, desnoods met propjes in uw oren?

Dames en heren, u hebt kennelijk niet begrepen op welke manier ik alleen wilde zijn.

Afzonderen kon ik me alleen in mijn werkkamer, maar ook daar slechts zonder de grendel voor de deur te schuiven, wilde ik geen boze argwaan bij mijn vrouw wekken. Ik zal niet zeggen dat zij boosaardig was, maar wel uiterst argwanend. En als ze me, door onverwachts de deur open te trekken, betrappt zou hebben?

Nee. En het zou trouwens ook zinloos geweest zijn. Er waren geen spiegels in mijn werkkamer. Ik had een spiegel

nodig. Alleen al het idee dat mijn vrouw thuis was, was overigens voldoende om me mijn aanwezigheid te laten voelen en dat was precies wat ik niet wilde.

Wat betekent alleen zijn voor u?

In gezelschap van uzelf zijn, zonder een vreemde om u heen.

O ja, dat is een heerlijke manier om alleen te zijn, dat kan ik u verzekeren. In je herinnering gaat een dierbaar raampje open waarin tussen een vaas met anjers en een met jasmijn een glimlachende Titti verschijnt die een rode wollen sjaal haakt, o mijn god, zo een als de oude, onuitstaanbare meneer Giacomino draagt, voor wie je nog steeds niet de aanbevelingsbrief aan de voorzitter van de liefdadigheidsvereniging hebt geschreven, een goede vriend van je, maar ook hij is uitermate vervelend, vooral als hij over de bedriegrijen van zijn privésecretaris begint, die gisteren... O nee, wanneer was dat ook weer, eergisteren, toen het regende en het plein wel een meer leek met al die regendruppels die schitterden in een vrolijk stralende zon, en toen je daar liep, hemel wat een bonte verzameling van dingen op straat, de fontein, die krantenkiosk, de tram die over een wissel reed en meedogenloos door de bocht gierde, die hond die wegvluchtte: genoeg, u verstopte zich in een biljartzaal, waar ook hij was, de privésecretaris van de voorzitter van de liefdadigheidsvereniging; en wat moest hij onder zijn peperen-zoutkleurige snor lachen om je pech, toen je met je vriend Carlino, met de bijnaam *Quintadecima*, Vijftiende, ging spelen. En daarna? Wat gebeurde er toen je uit de biljartzaal kwam? Onder een droeve lantaarn, in de natte, verlaten straat probeerde een dronken, zwaarmoedige stakker een oud Napolitaans liedje te zingen dat je vele jaren geleden bijna elke avond hoorde in dat berggehucht, tussen de

kastanjabomen, waar je naar toe was gegaan om de zomer dicht bij die lieve Mimí door te brengen die vervolgens met de oude commandeur Della Venera trouwde en een jaar later overleed. O, lieve Mimí! Kijk, daar is ze, bij een ander raam dat in je herinnering opengaat...

Ja, ja, beste mensen, mooie manier om alleen te zijn zo, dat kan ik u verzekeren.

IV HOE IK ALLEEN WILDE ZIJN

Ik wilde op een totaal ongebruikelijke manier alleen zijn, een heel nieuwe manier. Geheel tegengesteld aan wat u denkt: namelijk *zonder mezelf* en juist *met een vreemde* om me heen.

U beschouwt dit reeds als het eerste teken van waanzin? Misschien omdat u niet goed nadenkt.

Waarschijnlijk zat de waanzin al in me, dat ontken ik niet; maar ik vraag u te geloven dat de enige manier om werkelijk alleen te zijn zo is als ik beschrijf.

Met jezelf is alleen zijn onmogelijk; alleen zijn kan slechts zonder jezelf en is alleen mogelijk met een vreemde om je heen: dat is een plaats of een persoon die jij absoluut niet kent, die jou absoluut niet kent, zodat je wil en je gevoelens verloren in bange onzekerheid verkeren en, doordat elke zelfbevestiging achterwege blijft, ook de kern van je bewustzijn verdwijnt. Echt alleen zijn kun je alleen in een omgeving die voor zichzelf bestaat en die voor jou geen kenmerken en ook geen stem heeft, waarin jij dus de vreemde bent.

Op die manier wilde ik alleen zijn. Zonder mezelf. Dat wil zeggen zonder de ik die ik al kende of dacht te kennen.

Alleen met een zekere vreemde van wie ik al het duistere vermoeden had dat ik nooit meer van hem af zou komen en die ik zelf was: *de van mij onafscheidelijke vreemde*.

Ik ontwaarde slechts deze ene vreemde, toentertijd! En die ene, oftewel de noodzaak met hem alleen te zijn, hem voor me te zien om hem goed te leren kennen en een beetje met hem te praten, bracht me al erg in verwarring, vervulde me met een gevoel van weerzin en schrik tegelijk.

Als ik volgens de anderen niet degene was die ik tot dan toe voor mezelf gedacht had te zijn, wie was ik dan?

Ik had geleefd zonder ooit na te denken over de vorm van mijn neus; of mijn ogen groot of klein waren, of welke kleur ze hadden; of mijn voorhoofd hoog of laag was, enzovoort. Zo was mijn neus, zo waren mijn ogen, zo was mijn voorhoofd: van mij onafscheidelijke dingen waaraan ik, omdat ik me wijdde aan mijn zaken en vervuld was van mijn ideeën en gevoelens, geen aandacht kon besteden.

Maar nu dacht ik: En de anderen? De anderen zitten toch niet in mij. In de ogen van de anderen, die van buitenaf kijken, hebben mijn ideeën en mijn gevoelens een neus. Mijn neus. En ze hebben een paar ogen, mijn ogen, die ik niet zie, maar zij wel. Wat voor samenhang bestaat er tussen mijn ideeën en mijn neus? Volgens mij geen enkele. Ik denk niet met mijn neus en let er ook niet op wanneer ik denk. Maar de anderen? De anderen die mijn ideeën niet vanbinnen kunnen waarnemen en van buitenaf mijn neus zien? Volgens de anderen bestaat er zo'n grote samenhang tussen mijn ideeën en mijn neus dat, wanneer bijvoorbeeld mijn ideeën heel serieus zouden zijn en mijn neus een heel grappige vorm had, ze beslist in lachen zouden uitbarsten.

Terwijl ik zo redeneerde overviel me een ander benauwend besef: dat ik, als ik zomaar leefde, in mijn handelwijze

geen voorstelling kon krijgen van mezelf, me niet kon zien zoals de anderen mij zagen, niet tegenover mijn lichaam kon gaan staan en het kon zien leven zoals het lichaam van een ander iemand. Wanneer ik voor de spiegel ging staan, kwam er in mij iets tot stilstand; elke spontaniteit was verdwenen, elk gebaar leek me gekunsteld of vervalst. Ik kon mezelf niet zien leven.

Ik kreeg het bewijs daarvoor geleverd in de indruk die me bij wijze van spreken overviel, toen ik – enkele dagen later, terwijl ik met mijn vriend Stefano Firbo al wandelend een praatje maakte – mezelf ineens toevallig betrapte in een spiegel langs de weg die me nooit eerder was opgevallen. Die indruk heeft hooguit een seconde geduurd, want meteen stond er weer iets stil in me, was de spontaniteit verdwenen en begon het gekunstelde. In eerste instantie herkende ik mezelf niet. Ik had de indruk dat daar op straat een vreemde liep te praten. Ik bleef staan. Ik moet lijkbleek geweest zijn. Firbo vroeg: ‘Wat heb je?’

‘Niets,’ zei ik. Een vreemd gevoel van schrik en weezin tegelijk nam bezit van me, en ik dacht bij mezelf: Was dat werkelijk mijn beeld dat ik in een flits zag? Ben ik echt zo, van buitenaf, wanneer ik leef en niet aan mezelf denk? Dus voor de anderen ben ik die vreemde die ik in de spiegel heb betrapt: die vreemde en niet die iemand die ik ken, die iemand daar die ik zelf toen ik hem zag in eerste instantie niet herkende. Ik ben die vreemde die ik nooit kan zien leven, behalve op deze manier, op een onverwacht ogenblik. Een vreemde die alleen de anderen kunnen zien en kennen, maar ik niet.

En vervolgens richtte ik me op dit wanhopige voorne-
men: op zoek te gaan naar die vreemde, die in mij was en die
zich aan me onttrok; die ik niet voor een spiegel kon zetten

omdat hij dan onmiddellijk iemand werd die ik kende; die iemand die leefde voor de anderen en die ik niet kon kennen; die iemand die de anderen zagen leven, maar ik niet. Ook ik wilde hem zien en kennen zoals de anderen hem zagen en kenden.

Ik herhaal, ik dacht toen nog dat er maar één vreemd iemand bestond: een enkele voor iedereen, zoals ik voor mezelf maar een enkel iemand dacht te zijn. Maar al spoedig werd mijn gruwelijk drama veel gecompliceerder: het begon met de ontdekking van de honderdduizend Moscarda's die ik niet alleen in de ogen van de anderen was maar ook in mijn eigen ogen, allemaal met die ene ontzettend lelijke naam Moscarda, allemaal in dat arme lichaam van mij dat er ook maar één was, iemand en ach, niemand, wanneer ik hem voor de spiegel zette en hem strak en onbeweeglijk in de ogen keek, waarbij ieder gevoel en iedere wil in hem werden uitgewist.

Toen mijn drama zo ingewikkeld werd, begonnen mijn ongelooflijke dwaasheden.

V JACHT OP DE VREEMDE

Om te beginnen zal ik iets vertellen van de kleine dwaasheden die ik, in de schalkse kindertijd van mijn gekte, in de vorm van een pantomime voor alle spiegels in huis begon op te voeren. Ik keek om me heen om zeker te zijn dat mijn vrouw me niet ontdekte en zag er verlangend naar uit dat ze voor een visite of een boodschap het huis uit zou gaan en me eindelijk een poos alleen zou laten.

Ik wilde niet als een acteur mijn bewegingen bestuderen en met mijn gezicht verschillende gevoelens en gemoedsbe-

wegingen uitdrukken, integendeel: ik wilde mezelf betrappen op de natuurlijkheid van mijn handelingen, op de onverwachte veranderingen van mijn gezichtsuitdrukking bij iedere gemoedsbeweging. Bij plotselinge verbazing (bij het minste of geringste trok ik mijn wenkbrauwen al op tot aan mijn haarinplant en sperde ogen en mond wijd open, zodat mijn gezicht zo lang werd dat het leek alsof iemand er met een inwendig snoer aan trok); bij diep leed (ik fronste mijn voorhoofd, terwijl ik me de dood van mijn vrouw voorstelde, en sloeg bedroefd mijn ogen neer alsof ik het leed koesterde); bij grote woede (ik knarsetandde en stelde me voor dat iemand me een oorvijs had gegeven, trok mijn neus op, stak mijn onderkaak naar voren en wierp woedende blikken).

Maar in de eerste plaats waren die verbazing, dat leed en die woede niet echt, en ze konden ook niet echt zijn, want als ze echt waren geweest, had ik ze niet kunnen zien, omdat het feit alleen al dat ik ze zag, er ook meteen een eind aan zou maken; in de tweede plaats waren er zoveel verschillende vormen van verbazing die me konden overvallen, onvoorstelbaar talrijk ook in hun uitingsvormen, oneindig variabel ook, afhankelijk van de omstandigheden en de gesteldheid van het gemoed; hetzelfde gold ook voor al het leed en alle woede. En zelfs al ging je ervan uit dat ik voor één bepaalde vorm van verbazing, voor één bepaalde vorm van leed, voor één bepaalde woede de juiste gezichtsuitdrukking had aangenomen, dan was dat uiteindelijk toch de uitdrukking zoals ik haar zag en niet zoals de anderen haar zouden zien. De manier waarop mijn woede tot uitdrukking kwam, om maar iets te noemen, zou niet dezelfde geweest zijn voor iemand die er bang voor was, iemand die bereid was mijn gedrag te excuseren, een derde die erom lachte, enzovoort.